

LUONTOPANEELIN LAUSUNTO KOSKIEN SOSIAALI- JA TERVEYSALAN PERUSTUTKINNON PERUSTEIDEN LUONNOSTA

Luontopaneeli kiittää lausuntomahdollisuudesta koskien sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon perusteiden luonnosta.

Luonnon monimuotoisuus on häviämässä kovaa vauhtia ja luontokato onkin nostettu ilmastonmuutoksen rinnalle yhdeksi suurimmista ihmiskuntaa uhkaavista riskeistä (WEF 2022). Ilmastomuutos on onnistuneesti otettu huomioon monessa yhteiskunnan toiminnassa, mutta luontokatoa ei ole sen vakavuus huomioiden nostettu vielä riittävän hyvin esille. Lisäksi ilmastonmuutoksen torjunnalla on mahdollista aiheuttaa haittaa luonnolle, mikäli luontokatoa ei ole otettu toimissa huomioon (UN 2019, Pörtner ym. 2021). Nämä ongelmat ovat toisiinsa limittyneitä ja ne tulee ratkoa aina yhdessä. Tutkintojen kestävyysopinnoissa tulisikin nostaa luontokadon torjunta keskusteluun aina kun ilmastonmuutoksesta puhutaan. Tämän lisäksi luonnon monimuotoisuus tulisi käsitellä opinnoissa myös omana asianaan, kaiken elämän perustana, joka edellyttää huomioimista myös tilanteissa, joissa luontokato on pystytty pysäyttämään. Viime vuoden joulukuussa järjestetyssä COP15-kokouksessa Suomi on sitoutunut sekä luontokadon pysäyttämiseen vuoteen 2030 mennessä että luonnon monimuotoisuuden tilan edistämiseen ennen ja jälkeen tämän rajapyykin.

Tällä hetkellä suurella osalla Suomen väestöstä on heikot mahdollisuudet ymmärtää luonnon monimuotoisuutta, luontokatoa ja ilmastonmuutosta siten, että he voisivat toimia tietoperustaisesti suhteessa näihin ilmiöihin. Vastakkainasetteluja tietopohjaisesti puutteellisten näkemysten välille rakentuu helposti, mikä heikentää ympäristövastuullisen kansalaisyhteiskunnan kehitystä. Tilannetta voidaan parantaa kattavalla ympäristökasvatuksella ja -koulutuksella, joka ulottuu kaikille koulutusasteille ja -aloille (Ahlvik ym. 2021).

Ammatillisten perustutkintojen arvoperustan mukaan tutkinnoissa ”rakennetaan osaamisperustaa ympäristön ja kansalaisten hyvinvointia edistävälle taloudelle”. Luontopaneelin mielestä tämä on hyvä ja oikea huomio, olettaen, että ympäristö ymmärretään laajasti tarkoittamaan luontoa ja ilmastoa, sekä rakennetuissa että pääosin luonnonvaraisissa ympäristöissä. Tulevaisuuden työelämässä ympäristöasioihin (luonto ja ilmasto) tullaan törmäämään entistä enemmän. Valtiot, organisaatiot ja yritykset (Business for Nature 2022, S-ryhmä 2022) laskevat tulevaisuudessa hiilijalanjälkensä lisäksi myös luontojalanjälkeään ja tämä tulee vaikuttamaan toiminnan muotoihin. Luonnon monimuotoisuuden ja luontokadon käsitteleminen kaikissa tutkinnoissa on näin ollen perusteltua. On tärkeää antaa opiskelijoille valmiuksia tehdä luonnon monimuotoisuuden tilaan myönteisesti vaikuttavia päätöksiä tulevassa työssään.

Arvoperustaliitteen lisäksi luonnon monimuotoisuus on mainittu ammatillisten tutkintojen yhteisissä osissa vain kerran (ammatillisten perustutkintojen pakollisten yhteisten opintojen ”yhteiskunta- ja työelämäosaaminen”, kestävän kehityksen edistäminen). Tämän tutkinto-osan tavoitteet ovat hyvät, mutta ne eivät ole riittäviä laajuudeltaan kaikkien tärkeiden asiakokonaisuuksien käsittelemiseksi. Luonnon monimuotoisuus olisi nostettava erikseen kestävän kehityksen teeman alta käsiteltäväksi omana kokonaisuutenaan.

Ammatillisten perustutkintojen yhteisissä vapaavalintaisissa opinnoissa ilmastonmuutos on otettu hyvin huomioon ilmastovastuullinen toiminta -opintokokonaisuudessa. Sisällöt kyseisessä kokonaisuudessa ovat monipuoliset ja tavoitteet pääosin toimivia. Vastaavanlainen kokonaisuus toimisi myös luonnon monimuotoisuuden ja luontokadon käsittelemiseen. Koska luonnon monimuotoisuutta ei kuitenkaan ammatillisten opintojen yhteisissä osissa mainita näitä muutamia

kertoja lukuun ottamatta, tulisi sen näkyä tutkintojen muissa osissa. Tutkinnoissa olisi tärkeää tunnistaa ainakin oman ammattialan keskeiset riskit luonnon monimuotoisuuden heikentämiselle, mahdollisuudet luonnon monimuotoisuuden tilan parantamiselle, sekä ammatilliset mahdollisuudet vaikuttaa alan kehitykseen luonnon monimuotoisuuden tilan edistämiseksi. Lisäksi luonnon itseisarvo tulee tunnistaa.

Useissa perustutkinnoissa luonnon monimuotoisuuteen vaikuttavien aiheiden käsitteleminen jää tasolle, jossa puhutaan yleisesti kestävästä kehityksestä, jätteiden määrän vähentämisestä sekä kierrättämisestä. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon perusteissa useissa tutkinnon osissa mainitaan kestävä kehityksen periaatteet. Lisäksi käsitellään luonnon merkitystä ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen (2.14, 2.38), ja tutkinnon osassa Lapsen kasvun, hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen (2.26) myös lasten ohjaamista eettiseen ajatteluun ja kestäväan elämäntapaan. Tutkinnon osaan Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen (2.2) Päivittäisissä toiminnoissa ohjaamisen ammattitaitovaatimukseen voisi harkita ”hyödyntää kulttuuria terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitämisessä” tavoitetta muokattavaksi niin, että myös siinä tulisi esille luonnon hyödyntäminen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistämiseksi mahdollisuuksien mukaan: ”hyödyntää kulttuuria ja luontoa terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitämisessä”.

Opiskelijoiden arvioinnissa kiitettävään (5) suoritukseen opiskelijan on esitettävä työhön ja toimintaympäristöön liittyviä perusteltuja kehitysehdotuksia työyhteisössä omaan työhön liittyvissä asioissa. Luonnon monimuotoisuuden kannalta tämä tarkoittaa luonnonvarojen käytön vähentämisen lisäksi myös uusien ympäristöystävällisempien laitteiden, materiaalien, kemikaalien ja työtapojen suosimista. Tämän olisi hyvä näkyä myös sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon perusteissa. Jotta opiskelijoilla on tarvittavat valmiudet työskennellä tulevaisuudessa tilanteessa, jossa luonnon monimuotoisuus otetaan kaikessa toiminnassa yhä keskeisempänä tekijänä huomioon, tulisi heillä olla hyvä käsitys työskentelynsä ympäristövaikutuksista. Työtavat tulevat väistämättä muuttumaan tulevaisuudessa paremmin luonnon monimuotoisuutta huomioiviksi, ja ymmärrys työn eri osien vaikutuksesta luontokatoa edistävänä tai hillitsevästä tekijänä auttaa ennakoimaan tulevia muutoksia työelämässä.

Haluamme lisäksi huomauttaa, että luonnon monimuotoisuuden suojelun kannalta olennaisten asioiden osaaminen ja toteuttaminen käytännön työssä ei juurikaan näy tutkinnon osien arviointiperusteissa. Arviointi ei pääsääntöisesti perustu tutkinnon osien sisältöjen hallintaan, vaan opiskelijan työskentelytaitoihin. Tutkinnon sisällöstä ja arviointiperusteista ei siis saa käsitystä siitä, mennäänkö aihealueiden käsittelyssä riittävän pitkälle, jotta opiskelijat saavat riittävästi valmiuksia luonnon monimuotoisuuteen liittyvien asioiden käsittelyyn työelämässä.

Luontopaneelin lausunnon ovat laatineet Kirsi Pauliina Kallio ja Ilona Laine.

Viitattu kirjallisuus:

Ahlvik L., Boström C., Bäck J., Herzon, I., Jokimäki J., Kallio K.P., Ketola T., Kulmala L., Lehikoinen A., Nieminen T.M., Oksanen E., Pappila M., Pöyry J., Saarikoski H., Sinkkonen A., Sääksjärvi I. & Janne S. Kotiaho. 2021. Luonnon monimuotoisuus ja vihreä elvytys. Suomen Luontopaneeli. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 1.

Business for Nature 2022. Make it mandatory campaign. <https://www.businessfornature.org/make-it-mandatory-campaign>. Luettu 27.2.2023.

Pörtner H.O., Scholes R.J., Agard J., Archer E., Arneth A., Bai X., Barnes D., Burrows M., Chan L., Cheung W.L., Diamond S., Donatti C., Duarte C., Eisenhauer N., Foden W., Gasalla M.A., Handa C., Hickler T., Hoegh-Guldberg O., Ichii K., Jacob U., Insarov G., Kiessling W., Leadley P., Leemans R., Levin L., Lim M., Maharaj S., Managi S., Marquet P.A., McElwee P., Midgley G., Oberdorff T., Obura D., Osman E., Pandit R., Pascual U., Pires A.P.F., Popp A., Reyes-García V., Sankaran M., Settele J., Shin Y.J., Sintayehu D.W., Smith P., Steiner N., Strassburg B., Sukumar R., Trisos C., Val A.L., Wu J., Aldrian E., Parmesan C., Pichs-Madruga R., Roberts D.C., Rogers A.D., Díaz S., Fischer M., Hashimoto S., Lavorel S., Wu N. & Ngo H.T. 2021. IPBES-IPCC co-sponsored workshop report on biodiversity and climate change; IPBES and IPCC. DOI: 10.5281/zenodo.4782538.

S-ryhmä 2022. S-ryhmä kartoittaa luontohaittansa yhteistyössä tutkijoiden kanssa. <https://s-ryhma.fi/uutinen/s-ryhma-kartoittaa-luontohaittansa-yhteistyossa-tu/3n8n8f4TmcaAkFfzLS19dm>. Luettu 27.2.2023.

UN 2019. UN / Independent Group of Scientists appointed by the Secretary-General, Global Sustainable Development Report 2019: The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development, (United Nations, New York, 2019).

WEF 2022. The Global Risks Report 2022 | World Economic Forum (weforum.org).